

Janusz Struczyński

"Tyrnczasowe aresztowanie", Krzysztof Dąbkiewicz, Warszawa 2012 : [recenzja]

Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarnego 3, 291-294

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE I OMÓWIENIA

Krzysztof Dąbkiewicz, *Tymczasowe aresztowanie*, Warszawa 2012, ISBN: 978-83-7806-407-7

Nakładem wydawnictwa LexisNexis ukazała się w 2012 r. monografia Krzysztofa Dąbkiewicza pt. *Tymczasowe aresztowanie*. Książka składa się ze wstępu, trzech rozdziałów i zakończenia.

Krzysztof Dąbkiewicz – sędzia Wydziału Karnego Sądu Rejonowego w Toruniu – jest autorem komentarza do Kodeksu karnego wykonawczego oraz kilkunastu publikacji z zakresu prawa karnego materialnego i procesowego, a także prawa wykroczeń.

We wstępie autor podkreśla, że praktyczna waga poruszanej problematyki wiąże się bezspornie z faktem, że tymczasowe aresztowanie stanowi najdalej idącą ingerencję w sferę praw i wolności jednostki, zaś zagadnienia odnoszące się do tymczasowego aresztowania nie tylko nie straciły na aktualności, ale wręcz wymagają nowego spojrzenia i ponownego przeanalizowania zasadniczych uregulowań dotyczących tego środka.

Tymczasowe aresztowanie jest jedną z form ustawowego ograniczenia wartości podlegającej ochronie konstytucyjnej, godzi bowiem w jedną z podstawowych wolności konstytucyjnych, jaką jest wolność i nietykalność osobista (art. 41 Konstytucji RP).

Omawiana monografia przedstawia tymczasowe aresztowanie z punktu widzenia prawa karnego procesowego, w szczególności prezentuje materialne warunki dopuszczalności oraz warunki formalne stosowania tego izolacyjnego środka zapobiegawczego w poszczególnych stadiach procesowych jak również ustawowego modelu kontroli postanowień w przedmiocie tymczasowego aresztowania.

Ustalenia poczynione przez Autora w monografii są efektem posłużenia się metodą analizy dogmatycznej, a w ograniczonym zakresie także analizy historycznoprawnej.

Dla wzbogacenia wywodu Autor zbadał orzecznictwo Sądu Najwyższego, sądów powszechnych oraz Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, a także Trybunału Sprawiedliwości.

W pracy Autor uwzględnił stan prawny na 31 maja 2012 r., jak również odniósł się do najnowszych zmian, jakie w zakresie tymczasowego aresztowania zawiera projekt nowelizacji Kodeksu postępowania karnego, opracowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego działającą przy ministrze sprawiedliwości.

Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzający do problematyki tymczasowego aresztowania. Omawia zabezpieczenie jego prawidłowego toku, traktuje o celach i funkcjach tego środka w zakresie praw i wolności obywatelskich. Autor przedstawia funkcje tymczasowego aresztowania w ujęciu procesowym i pozaprosesowym. Odnosi się także do współczesnych standardów wyznaczających statut jednostki w społeczeństwie demokratycznym, określających katalog podstawowych praw i wolności jednostki oraz zasady ich ustawowego ograniczenia, zawarte w aktach prawnymiedzynarodowych, jak Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (dalej: Europejska Konwencja Praw Człowieka lub Konwencja) sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r. oraz Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19 grudnia 1966 r., które zostały włączone do porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej w formie ratyfikowanych umów międzynarodowych.

Rozdział trzeci zawiera także omówienie podstaw ogólnych i podstawy szczególne tymczasowego aresztowania oraz dyrektywę minimalizacyjną i proporcjonalności tymczasowego aresztowania a także dyrektywę adaptacji tymczasowego aresztowania.

W piśmiennictwie dyrektywa minimalizacji i proporcjonalności tymczasowego aresztowania nazywana jest regułą umiaru oraz zasadą subsydiarności stosowania tymczasowego aresztowania i rozumiana jest jako reguła interpretacyjna, w myśl której należy stosować środek najmniej dolegliwy, a tymczasowe aresztowanie tylko wówczas, gdy inny środek zapobiegawczy jest niewystarczający (art. 257§1 k.p.k.).

Z zasadą minimalizacji jest ściśle powiązana instytucja tzw. warunkowego tymczasowego aresztowania polegająca na tym, że stosując je sąd może zastrzec, iż środek ten ulegnie zmianie z chwilą złożenia w wyznaczonym terminie określonego poręczenia majątkowego, co powoduje, że *ex lege* traci moc postanowienie o tymczasowym aresztowaniu, a podejrzany (oskarżony) musi zostać natychmiast zwolniony.

Omawiając dyrektywę adaptacji tymczasowego aresztowania Autor zwraca uwagę na konieczność zachowania właściwych proporcji pomiędzy dolegliwością związaną z zastosowanym środkiem zapobiegawczym a faktycznymi potrzebami procesowymi.

W rozdziale drugim, omawiającym ustawowy model tymczasowego aresztowania Autor omawia następujące zagadnienia:

- materialne warunki stosowania tymczasowego aresztowania, podstawy ogólne tj. duże prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa,
- podstawy szczególne tj. obawa ucieczki lub ukrywania się, obawa matactwa, surowość grożącej lub wymierzonej kary, obawa popełnienia przestępstwa,
- podstawy negatywne tj. poważne niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia oskarżonego (podejrzanego), jego sytuacja rodzinna, przewidywanie orzeczenia łagodnej kary, zagrożenia łagodną karą, ograniczenia podmiotowe.

Autor przedstawia także immunitety zakrajowości i wewnętrzne oraz list żelazny i *quasi-żelazny*. Ponadto analizuje formalne warunki stosowania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym i incydentalnym.

Autor przedstawia warunki formalne wniosku prokuratora w przedmiocie tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym oraz właściwość i skład sądu, w tym tryb rozpoznania wniosku, przesłuchanie podejrzanego i postanowienie sądu w przedmiocie tymczasowego aresztowania.

W omawianym rozdziale Autor przedstawia zagadnienie przedłużenia tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym, warunki formalne wniosku prokuratora w tym przedmiocie oraz zagadnienia temporalne stosowania tego środka zapobiegawczego w tym postępowaniu.

Autor omawia ponadto zagadnienia stosowania i przedłużania tymczasowego aresztowania w postępowaniu jurysdykcyjnym tj. przed sądem pierwszej instancji, przed sądem odwoławczym oraz w postępowaniu kasacyjnym i wznowieniowym.

Interesujące są rozważania Autora na temat długotrwałości stosowania tymczasowego aresztowania, szczególnie w aspekcie art. 5 ust. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Stosownie do treści tego przepisu każdy zatrzymany lub aresztowany zgodnie z postanowieniami art. 5 ust. 1 lit. c Konwencji powinien zostać niezwłocznie postawiony przed sądem lub innym urzędnikiem uprawnionym do wykonywania władzy sądowej i ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania.

Art. 5 ust. 1 lit. c Konwencji określa, że każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności, z wyjątkiem zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w celu postawienia przed właściwym organem, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zagrożonego karą lub jeśli jest to konieczne w celu zapobieżeniu popełnienia takiego czynu lub uniemożliwienia ucieczki po jego dokonaniu.

Autor wskazuje, że ciągle aresztowanie może być usprawiedliwione w dane sprawie tylko wówczas, jeżeli istnieją specyficzne wskazania autentycznego interesu społecznego, który nie zważając na domniemanie niewinności, przeważa nad zasadą poszanowania wolności osobistej zawartą w art. 5 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Autor dokonuje także analizy problematyki przewlekłości postępowania i długotrwałości stosowania środka detencyjnego w polskim orzecznictwie podkreślając, że stosowanie tymczasowego aresztowania powinno być zharmonizowane z wymogami art. 5 ust. 3 Konwencji, a zatem ograniczone do granic wyznaczonych rzeczywistą niezbędnością na tle okoliczności konkretnej sprawy.

W rozdziale trzecim Autor omawia kontrolę postanowień w przedmiocie tymczasowego aresztowania, przedstawiając jej model i rozwiązania zawarte w Kodeksie postępowania karnego.

Szczególnie dużo uwagi Autor poświęca zażaleniu na postanowienie o tymczasowym aresztowaniu, omawiając orzecznictwo Sądu Najwyższego i poglądy judykatury.

W rozdziale tym przedstawione zostały podmioty uprawnione do wniesienia zażalenia na postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania oraz ich procesowe umocowanie. Przedstawiając warunki formalne zażalenia Autor cytuje bogatą literaturę przedmiotu i odnosi się do orzecznictwa Sądu Najwyższego.

Autor omawia także kwestie dotyczące terminów i trybu wniesienia i kontroli warunków formalnych zażalenia oraz organy uprawnione do jego rozpoznania, a także tryb rozpoznania zażalenia i rozstrzygnięć sądu *ad quem*.

Autor cytuje również orzecznictwo strasburskie szczególnie w zakresie wskazań, że prawo krajowe powinno zapewnić osobie, w stosunku do której stosowany jest środek izolacyjny lub jego obrońcy, prawo udziału w tych posiedzeniach, w których może brać udział prokurator. Autor podkreśla, że nie dochodzi do naruszenia art. 5 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, gdy tymczasowo aresztowanemu przed wydaniem decyzji o zastosowaniu środka detencyjnego zapewniono możliwość osobistego wypowiedzenia się i kwestionowania argumentów oskarżyciela (prawo wysłuchania przez sąd), a następnie jego obrońca był zawiadomiony o terminach posiedzeń sądu, podczas których mogą zapaść postanowienia dotyczące m.in. rozpatrzenia zażalenia na postanowienie o zastosowaniu lub przedłużeniu tymczasowego aresztowania.

Monografię kończą rozważania dotyczące problematyki wniosków o uchylenie lub zamianę tymczasowego aresztowania oraz uprawnień podmiotów do składania tychże oraz sprawowania nadzoru nad stosowaniem tego środka zapobiegawczego.

Bibliografia przedstawiona przez Autora zawiera bardzo bogatą i zróżnicowaną literaturę przedmiotu, monografie i opracowania, a także artykuły opublikowane w czasopiśmie prawniczych.

Omawiana monografia stanowi udaną próbę przedstawienia instytucji tymczasowego aresztowania. Metoda przyjęta w pracy, analiza literatury przedmiotu oraz orzecznictwa Sądu Najwyższego, sądów apelacyjnych, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i Trybunału Sprawiedliwości pozwoliła na realizację celów monografii.

Książka Krzysztofa Dąbkiewicza powinna spotkać się z zainteresowaniem praktyków wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania, szczególnie sędziów, prokuratorów i adwokatów.

Janusz Struczyński